

AZRA HODŽIĆ-ČAVKIĆ

MINKA DŽANKO

AMINA ŠILJAK-JESENKOVIĆ

MODIFIKACIJA IDIOMSKIH SKUPINA U ROMANU ŠTO PEPEO PRIČA DŽEVADA KARAHASANA I NJEGOVI PRIJEVODIMA NA NJEMAČKI I TURSKI JEZIK

Sažetak

Prevođenje predstavlja suštinsko poniranje u cjelokupnost najmanje dviju kultura, što ga čini izazovnim za kontrastivna proučavanja iz različitih perspektiva. Ako imamo na umu različita pomjeranja u sastavu idiomskih skupina u suvremenim jezicima, treba znati da se frazeološka kompetencija prevodioca mora dodatno izoštravati. S druge strane, nije rijetkost da se prevode i sami prijevodi te takvi slučajevi interkulturalne transpozicije predstavljaju dodatne izazove za frazeološka kontrastivna proučavanja. Takav je slučaj s književnim opusom bh. književnika Dževada Karahasana, čiji je prijevod romana *Što pepeo priča* preveden s bosanskog na njemački, a zatim s njemačkog na turski. Izazovi prevođenja mnoštva modifikacija idiomskih skupina (1/3 od ukupnog broja) pronađenih u izvorniku odlično su tlo za razmatranje prevodilačkih strategija. Stoga, ovdje smo se bavili modifikacijama u izvorniku te njihovim adaptacijama u prijevodima. U radu koristimo kategorizaciju modifikacija Zykove (2019). Cilj nam je pokazati da Karahasan zadržava autentičnu bosansku sliku vanjezičkog svijeta. Tako se ovdje zaključuje da Karahasan često nastoji iskazati tzv. sud bez kraja koristeći se kombiniranjem idiomskih skupina; na taj način uspijeva posredno ocijeniti da se značenje teško može dokraja izraziti, što je evidentna veza s njegovim filozofskim poimanjem jezika koje artikulira u esejističkom žanru.

Ključne riječi: *ekvivalencija, idiomske skupine, modifikacije, prijevodne strategije*

1. UVODNE NAPOMENE

*Idiomskim skupinama*¹ smatramo intrinzično kreativne višekomponentne jedinice jezika s globaliziranim značenjem usmjerenim ka sekundarnoj nominaciji (usp. Hodžić-Čavkić, 2021).² Odabir ovog termina motiviran je činjenicom da funkcionira bez asocijativne veze sa “semantičkom ispražnjenošću”, da signalizira višekomponentnost strukture te da se u jezičkoj zajednici doživljava kao autentična. Inherentna karakteristika IS jeste njena slikovitost aksiološke slike svijeta. Tako možemo kazati da kategorijalne osobine IS čine njihov komponentni sastav, jedinstvena sintaksička funkcija koja proizlazi iz globaliziranosti značenja, i autentičnost idejne slike svijeta koji simbolički predstavljaju (usp. Šiljak-Jesenković, 2020; Barčot, Hrnjak i Milković, 2023). Tradicionalna je frazeologija često u teorijskim osnovama ove jedinice razumijevala kroz perspektivu *okamenjenosti*, *apsolutne čestotnosti* i *opće reprodukcije* – koji su zapravo više stavovi zasnovani na pretpostavci da tako kompleksne strukture uopće imaju mogućnost restrukturiranja; ipak, suvremena empirijska istraživanja u mnogim svjetskim jezicima pokazuju da se ove vrijednosti trebaju cijiniti skalarno. Jedinice koje čine frazikon funkcioniraju kao *konstrukcije* te ih radije treba i tumačiti kao takve. Činjenica da su dio tzv. *konstruktikona* podrazumijeva otvorenu mogućnost da se na osnovu utvrđene relacije i svojevrzne kolokabilnosti često pojavljuju različite strategije kontekstualnog prilagođavanja njihovog sastava (usp. Langlotz, 2006).

Jedan dio teorijskog razumijevanja takvih strategija modifikacija napominje da su isključivo kontekstualno vrednovane, ali treba reći da jezička produkcija koju je moguće detektirati u e-korpusima pokazuje da i modifikacije IS pokazuju sistematičnost. To je tako budući da se realiziraju kroz nekoliko aspekata prirodnih temeljnoj slici IS, tj. da se njihove komponente pojavljuju kao signalizatori i “kontrolori” promjena. Potencijal da i sama modifikacija organizira svoj obrazac siguran je signal da i same pripadaju obrascima te da imaju svoja sistemska ograničenja i osobine.

¹ U daljem tekstu koristit će se prigodna skraćenica IS za *idiomsku skupinu*.

² Navedena se terminološka sintagma koristi u značenju u kojem se u južnoj slavistici češće koriste termini okupljeni oko riječi *phrasis* ili *idioma*.

Međutim, šta kada se modifikacije nađu u književnom tekstu koji je potrebno prevesti? S kakvim se poteškoćama u tom kontekstu susreću prevodioci i koliko su njihovi prijevodi vjerni originalu ako je jedna od poteškoća prijevod modifikacije IS?

Ovaj rad na primjeru prijevoda romana *Što pepeo priča* Dževada Karahasana na njemački i turski jezik nastoji utvrditi kako se prenose modifikacije IS iz izvornika. Dodatno, budući da je prijevod navedenog romana na turski jezik zapravo prijevod s njemačkog jezika, ispituje se opći odnos frazeološke ekvivalencije i između prijevoda. Stoga, u ovom radu polazimo od tri istraživačka pitanja: (1) koje strategije modifikacije primjenjuje Karahasan; (2) koje strategije prevodioci prepoznaju i koriste u svojim prijevodima; te (3) sa kojim izazovima se susreću prevodioci i kako rješavaju tzv. autorske i/ili kulturnospecifične IS.

U romanima Dževada Karahasana dominira nekoliko tematskih težišta. On se prvenstveno bavi historijom i kulturom Bosne i Hercegovine te nemilim ratnim zbivanjima '90-ih ističući važnost mirnog suživota i međukulturnog dijaloga. Sklon je i filozofskim i gnostičkim tumačenjima identiteta, morala i etike – koja obilježavaju i roman *Što pepeo priča*. Njegova djela najčešće su prevedena na njemački jezik, a Wolf-Griesshaber potpisuje prijevod romana *Što pepeo priča*, na osnovu kojeg je sačinjen i turski prijevod. Činilo se da će visoke standarde Karahasanovog pera na turski jezik uspješno prenijeti pažljivo odabrani prevodilačko-urednički tim prestižnog izdavača İletişim Yayınları: prevoditeljica Dilman Muradoğlu, urednik i publicista Tanıl Bora, te autor predgovora Barış Özkul.

Rad je strukturiran na sljedeći način. Nakon općih napomena o teorijskom razumijevanju modifikacija IS, strategijama prevođenja, predstaviti ćemo korpus i metodološki okvir rada. U analizi ćemo se zasebno baviti upotrijebljenim strategijama modifikacije te pokazati koje su specifičnosti Karahasanove frazeologije. Naročitu pažnju posvetit ćemo ovoj kompleksnoj ekvivalenciji u prijevodima. U zaključku je donesen ukupan sud te sumirani rezultati u vezi s odabranim korpusom i istraživanom problematikom.

2. MODIFIKACIJE IDIOMSKIH SKUPINA

2.1. Teorijski okvir

Moon (1998, str. 120) ukazuje na činjenicu da oko 14% IS ima dvije ili više varijacija kanonskih oblika. Ne treba smetnuti s uma da se i sam idiomski princip može shvatiti kao sistem **polukonstruiranih** jezičkih izraza koji stoje u leksikonu govornika te da je stoga i varijabilnost sasvim očekivana kod ovih jedinica. Langlotz (2006, str. 190) smatra da sve varijante IS zapravo prate refleks nulte forme da se reformira. Tanović (2000) također problematizira postojanje brojnih modifikacija IS, čime želi relativizirati nevarijabilnost kao kategorijalnu osobinu IS.

Modifikacijom IS smatraju se oni oblici intervencija koji su individualnog karaktera i koji su kontekstualno uvjetovani diskursom u kojem se realiziraju. Postizanje preciznijih komunikativnopragmatičkih ciljeva modificiranim oblicima IS uspješno se ostvaruje zahvaljujući činjenici da jezik pretpostavlja stalnu stvaralačku djelatnost i postojanu jezičku bazu kolektiva te je modificiranje temelja slike IS uzrokovano optimizacijom ispunjenja određene pragmatičke zadaće (Zykova, 2019, str. 145–146). Drugim riječima, u modificiranim oblicima IS nalazimo ispunjenje pojedinačnih (autor-skih) ciljeva sredstvima koja izriču kolektivnu ocjenu. Postojano značenje IS u zajednici, koju reflektira i kreira istovremeno, u modificiranim oblicima dodatno je opterećeno komunikativnim prilagođavanjem osnovnog oblika. Budući da je upotreba IS značajno određena iskustvom govornika, svaka je promjena u njihovom sastavu uvjetovana činjenicom da govornik istovremeno jeste obaviješten o njenom vrijednosnom statusu u kulturnoj zajednici, da njime manipulira i da je svjestan značenja dodatnih elemenata kojima korigira njen općepoznati status i sastav.

Zykova (2019) kategorizira strategije modifikacija IS na sljedeći način:

- a) umetanje (unutrašnje širenje osnovne slike): *otvarati nekome duhovne oči* (VHM, 100);
- b) srastanje (vanjsko širenje osnovne slike): kao u primjeru *ljut kao dva risa* (Hodžić-Čavkić, 2021);

- c) premještanje (izmjena redoslijeda sastavnica): *koprenu nekome s očiju skinuti* (VHM, 85);
- d) bifurkacija (hotimično narušavanje cjelovitosti osnovnog oblika): *to read /something/ between the lines* koji je adaptiran u *scan something for the hidden message* (Zykova, 2019, str. 197);
- e) kombiniranje (spajanje nekoliko slika): *pasti na pamet i ući nekome u uho*.³

2.2. Strategije prevođenja: opće napomene

Ekvivalencija predstavlja jedan od ključnih pojmova u prevođenju te se definira kao jednak odnos između izvornika i prijevoda. Catford (1965) razlikuje formalnu od tekstualne ekvivalencije te formalnom korespondencijom razumijeva situaciju kada se struktura iz izvornika poklapa sa strukturom u ciljnom jeziku uz zadržavanje istog oblika i rasporeda; tekstualna ekvivalencija tiče se teksta koji sadrži nužna odstupanja kako bi se izrazilo ciljno značenje (Catford, 1965, str. 45). Takva odstupanja organiziraju se kroz prevodilačke strategije transpozicije, supstitucije, modulacije i adaptacije (Vinay i Darbelnet, 1958). Drugi pak autori ekvivalenciju razumijevaju i kroz aspekt dinamičnog pored formalnog (Nida, 1964), a treći uvode i pragmatički aspekt (Baker, 1992), koji uzima u obzir i konotativnu i implicitnu vrijednost izraza. S obzirom na zadaću, dakle, translatologija mora biti interdisciplinarna budući da se koristi zaključcima sociolingvistike, pragmatolingvistike, kognitivne stilistike, psiholingvistike, analize diskursa itd. jer prevođenje predstavlja oblikovanje i prenošenje poruke, kulture, običaja, konceptualnog svijeta iz izvornika u misao jezika koji ne mora nužno sadržavati iste okvire. Stoga, ono je oblik komunikacije (Ivir, 1978, str. 10) jer kodiranje i dekodiranje poruke nužno predstavlja interakciju između najmanje tri referentne tačke: teksta, prevodioca i kultura. Prijevod je zbog toga moguće razumjeti i kao interkulturnu činjenicu te i sam predstavlja materijal za proučavanje. S druge strane, s obzirom na to da je prevodilac kopula među kulturama, on mora posjedovati niz

³ Dostupno na: <https://www.clarin.si> [11. 1. 2024].

kompetencija kako bi uspješno realizirao svoj posao jer je prijevod svojevrsan posao konstrukcije značenja (Tabakowska, 1993, str. 94).

Idiomske skupine u književnim tekstovima dodatno otežavaju problematiku prevođenja (usp. Koller, 2007). Prema Hallsteinsdo'ttir i Farø' (2010, str. 148), radi se o uspostavljanju odgovarajućeg funkcionalnog odnosa između dijela izvornog teksta koji sadrži IS i odgovarajućeg dijela ciljnog teksta. Ciljni tekst obično prenosi isti sadržaj kao i izvorni, iako njihove funkcije mogu biti različite. Prema ovim autorima, ekvivalentnost IS u prevođenju smatra se dijelom šire tekstualne ekvivalentnosti koja utječe na frazeološku ekvivalentnost (ibid.). Albrecht (2005, str. 118) ističe svojevrsno standardno pravilo normativne didaktike prevođenja da IS kao jedinstvene značenjske jedinice moraju biti prenesene u cijelosti. Nasuprot tradicionalnom pristupu, Dobrovol'ski (1999) smatra da prijevod IS nema cilj da se u prijevodu nađe isti broj IS već funkcionalnih ekvivalenata koji imaju istu ili sličnu motivacijsku osnovu kao u izvorniku. Pri prevođenju IS iz izvornog u ciljni tekst navodi se veliki broj mogućnosti: (1) IS – IS; (2) IS – riječ (složena ili simpleks); (3) IS – parafraza ili izostavljanje; (4) slobodna sveza riječi – IS i (5) riječ – IS (Hallsteinsdo'ttir i Farø', 2010, str. 148).

Budući da se modifikacije IS javljaju kao kontekstualne adaptacije kompleksnih jezičkih struktura u izvornom tekstu, posao prevodilaca dodatno se usložnjava. Prevodilac stoga mora biti opremljen pragmatičkim i diskursnim znanjima koje će mu omogućiti da iskaže odgovarajući prijevod svojim čitateljima te im omogućiti da se uključe kao interpretatori konačnog značenja romana.

3. KORPUS I METODA

Za potrebe ovog rada korpus je ekscerpiran iz romana *Što pepeo priča* Dževada Karahasana, kao i njegovih izdanja na njemačkom *Der Trost des Nachthimmels* i turskom jeziku *Gece Göğünün Tesellisi*.⁴ Na temelju korpusa

⁴ U daljem tekstu bit će korištene odgovarajuće prigodne skraćenice: DŽKS za *Što pepeo priča* na bosanskom; za njemački prijevod DTN te GGTKA za turski prijevod.

IS u izvorniku (103 primjera) uvršteni su i njihovi prijevodni ekvivalenti na njemačkom i turskom jeziku. Koristeći se Zykovom (2019) klasifikacijom modifikacija IS iz bosanskog korpusa, izdvojene su sve modificirane IS (30 primjera). U narednom koraku utvrđeni su: vrsta ekvivalenta (IS, modificirana IS, opisni prijevod) i stepen ekvivalencije (potpuni, parcijalni, nulti), vodeći računa o funkcionalno-semantičkoj i stilskoj pripadnosti, kao i o pragmatičkoj te kulturološkoj implikaciji IS u izvorniku i njihovoj adaptaciji u jeziku prijevoda. Analiza turskih ekvivalenata modificiranih IS dodatno je uključivala i utvrđivanje njihovih razlika u odnosu na primjere u izvorniku, budući da je roman na turski preveden s njemačkog, tako da je njemački prijevod poslužio kao neka vrsta medijatora.

Rad je koncipiran kao kontrastivno lingvokulturološko frazeološko istraživanje. Prema Földesu (2019, str. 108–109), zadatak kontrastivne lingvokulturologije je da doprinese srodnim disciplinama kao što su translologija, didaktika i metodika nastave stranog jezika, teorija interkulturalne komunikacije te nauka o jeziku, kulturi i civilizaciji.

4. ANALIZA: PROZORČIĆ U KARAHASANOVU FRAZELOGIJU

Analiza modificiranih IS pokazala je da su u romanu *Što pepeo priča* upotrijebljene sve strategije modifikacija. Kao najčešću strategiju Karahasan koristi kombiniranje (45%) te najčešće spaja dvije idiomske slike koje su jednako kompatibilne u ocjeni vanjskog svijeta, ali se njihovim mijesanjem, tj. nekom vrstom reduplikacije nastoji iskazati “tautološka slika svijeta”, koja, i kao takva, ne može izraziti puninu značenja, tj. implicira distancu između svijeta i jezika. To može biti motivirano i samom temom diskursa romana, koji je usmjeren naslijeđu orijentalnih jezika, bogatih mnoštvom metoda pojačavanja značenja (usp. Dizdar i Mulović, 2024). Iako se radi o romanu, većina upotrijebljenih IS uglavnom se koristi u razgovornom stilu bosanskog jezika, što se može objasniti njihovom čestom upotrebom u dijalozima.⁵

⁵ Nažalost, frazeografska praksa bosanskog jezika još uvijek nije pokazala osjetljivost na ovu vrstu sociolingvističke komponente IS.

Tako se pokazuje da Karahasanovi prevodioci pronalaze ekvivalente s istim ili sličnim sastavnicama u nemodificiranim oblicima IS, što je pokazatelj da denotativna značenja jesu najstabilniji element prenošenja slikovitosti,⁶ ali ovaj proces dodatno usložnjavaju pozitivna ili negativna konotiranost, stilska boja i emocionalni naboj sadržan u IS, kao i stilski registar u kojem se određena IS javlja u jeziku izvorniku i jeziku cilju.⁷

U nastavku ćemo predstaviti sve identificirane strategije u bosanskom korpusu koristeći najupečatljivije primjere.⁸

4.1. Strategija kombiniranja idiomskih skupina

Prvi primjer iz bosanske građe sadrži dvije kombinacije po dvije IS:

(1) **Bio je** naime **gladan i žedan kao pas**; jutros je iz Mirhondove kuće otišao prije nego što je uzeo koru hljeba ili gutljaj vode, a to nakon dva-tri dana zbrke, u kojima je znao po jednom-dvaput uzgred prezalogajiti, ali nijedanput nije normalno **sjeo i jeo kao čovjek**. (DŽKŠ, 59)

Budući da se zoonimske komponente veoma često koriste kako bi se izrazile bliske veze ljudskog sa životinjskim svijetom (usp. Barčot, 2017), gotovo osamostaljena komponenta *kao pas* korelira sa raznovrsnim značenjskim komponentama kako bi se posredno izrazila antropocentrična slika svijeta koju čovjek artikulira općom prisutnošću njemu podređenih životinja. Takva operacionalizacija životinja jasno je utemeljena u ljudskoj ovisnosti o životinjama te je broj zoonima potpuno motiviran i očekivan i u bosanskom jeziku. Slika fizičke iznemoglosti posredstvom iznurenosti psa pokazuje da se subjektivni doživljaj *gladi* i *žeđi* spušta na niže razine ljudskog upravljanja

⁶ Usp. držati na oku (DŽKŠ, 70) – gözü üstünde olmak (GGTKA, 73) – im Auge behalten (DTN, 88); pasti na um (DŽKŠ, 133) – aklına gelmek (GGTKA, 148); izbaciti iz takta (DŽKŠ, 79) – aus dem Takt bringen (DTN, 99); popiti pamet (DŽKŠ, 65) – aklını başından almak (GGTKA, 68); kriti kao zmija noge (DŽKŠ, 68) – yılanın ayaklarını sakladığı gibi saklamak (GGTKA, 71); pojesti vreću soli s nekim (DŽKŠ, 51) – birlikte bir çuval tuz yemek (GGTKA, 55).

⁷ Usp. slikovitost nekih IS iz romana *Što pepeo priča*: upade sjekira u med nekome (DŽKŠ, 57), (ni dijete u bešici) ne ostaviti na životu, (DŽKŠ, 230), (moći) ukloniti sa sunca (DŽKŠ, 234).

⁸ Najčešće korištenu strategiju ćemo predstaviti s dva, a ostale sa po jednim primjerom.

sobom kao organizmom te se tumači uobičajenom percepcijom *nagona* koji se ne može kontrolirati te aktualizira psihološke mehanizme *preživljavanja*. Budući da se radi o kombinaciji dvije slike osnovnih potreba organizama, nadograđena cjelina efektno pruža uvid u ocjenu i ekspresivnost tog prizora. Ideja o *psu* kao alatu razumijevanja čovjeka direktno je povezana s nemogućom čovjeka da misli i objasni sve oko sebe bez veze s vlastitom tjelesnošću. Tako se spuštanje u hijerarhiji živih bića aksiološki doživljava i tumači kroz konceptualni mehanizam DOLJE JE NEPOŽELJNO.

Slični zaključci mogu se izvesti iz druge kombinacije u istoj rečenici. Naime, kombinacija IS *jesti kao čovjek*, koju Mušović (2018, str. 101) potvrđuje u obliku *ručati kao čovjek*, i *sjesti kao čovjek*, koju nalazimo registriranu samo na bosanskim portalima⁹ te koju najprije treba tumačiti kao pretendenta na frazeografsko bilježenje,¹⁰ potvrđuje opću orijentiranost jezika da se slika svijeta izrazi vrijednosnim sudom antropocentrično organiziranim. Naime, komponenta *kao čovjek* u značenju “dostojanstveno” suprotstavlja sebe kao mjeru stvari. Kombinacijom dvije slike nanovo se ponavljanjem radnji koje imaju posebnu ocjenu u kulturno-socijalnom smislu postiže izražajni doživljaj onemogućenosti da se svakodnevne aktivnosti obavljaju u poželjnom obliku. Konstrastiranjem kombinacija *gladan i žedan kao pas* i *sjesti i jesti kao čovjek* u istoj rečenici postiže se dodatna ekspresivnost ocjene vanjezičke stvarnosti u kontrastu životinjski svijet – čovjek.¹¹

U prijevodu na njemački jezik prevoditeljica koristi doslovni prijenos izvornih IS:

(2) Er war nämlich **hungrig und durstig wie ein Hund**, am Morgen war er aus Mirchonds Haus fortgegangen, bevor er in Stück Brot odere in Stück Wasser hatte zu sich nehmen können, und das nach zwei, drei Tagen

⁹ Dostupno na: <https://www.clarin.si> [3. 7. 2024].

¹⁰ Ovo otvara poseban problem bosanske frazeografije koja se još uvijek služi samo tradicionalnim putevima registriranja frazeološkog blaga bosanskog jezika, što ističemo kao poseban nedostatak u ovoj oblasti.

¹¹ Treba kazati da se Karahasan nerijetko služi ne samo kombiniranjem IS nego i nastoji u istoj rečenici-noj strukturi nizati IS: *potonuti u šutnju* i *potonuti u san* (DŽKŠ, 59–60); *stati kao ukopan* i *boriti se za dah* (DŽKŠ, 77).

Durcheinander, in denen es ihm ein-, zweimal gelungen war, nebenbei einen Bissen zu sich zu nehmen, aber kein einziges Mal **hatte er sich** normal **hingestellt und wie ein Mensch gegessen**. (DTN, 73)

Različiti jezici odražavaju različita iskustva spoljašnjeg svijeta. Jezičke i kulturološke razlike u konceptualizaciji stvarnosti odražavaju se upravo u frazeološkom fondu jednog jezika. U različitim jezičkim i kulturnim zajednicama životinjama su na osnovu dobrog ili lošeg ponašanja, fizičkih ili unutarnjih karakteristika ili pak njihovog odnosa prema ljudima, pripisvana određena simbolička značenja (Dobrovol'skij i Piirainen, 1997, str. 157). Tako IS *biti gladan kao pas* u njemačkom jeziku ima dva djelomična ekvivalenta s različitim zoonimskim komponentama: "hungrig wie ein Bär sein" (*biti gladan kao medvjed*) i "Hunger haben wie ein Wolf" (*biti gladan kao vuk*). U njemačkom jeziku "medvjed" simbolizira snagu, debljinu, spavanje i glad. Ova se IS javlja i u varijantama "hungrig wie ein Bär sein; einen Bärenhunger haben; Hunger wie ein Bär haben". Idiomske skupine sa zoonimskom komponentom "vuk" imaju simboličke vrijednosti: opasnost, zloću, agresivnost i glad. U bajkama i narodnim vjervanijima vukovi su oduvijek predstavljani kao zli i proždrljivi. Njemački ekvivalent za bosansku IS *biti žedan kao pas* ne sadrži zoonimsku komponentu – već glasi "einen Mordsdurst haben" (*umirati od žeđi*). No, prilikom prevođenja prevoditeljica se umjesto modificiranja jedne od leksikaliziranih njemačkih IS širenjem osnovne slike (npr. "hungrig **und durstig** wie ein Bär/Wolf sein", koje bi se kao djelomični ekvivalenti (sa komponentskom razlikom *pas* vs. *medvjed*) podudarale na više razina – sintaksički, semantički i stilski (razg.) i čija bi jasna motivaciona baza doprinijela semantičkoj prozirnosti i razumljivosti ove strukture njemačkom čitaocu, ipak odlučila za modifikaciju njemačkih ekvivalenata, odnosno za korištenje frazeološkog analoga. U prilog leksičkoj modifikaciji njemačkih ekvivalenata (Bär/Wolf vs. Hund) govori i čestotnost ove zoonimske komponente u njemačkim IS, nerijetko upravo unutar poredbenih IS.¹² Kao i u bosanskom jeziku, i u njemačkom

¹² Za IS na njemačkom jeziku konsultiran je frazeološki *online* rječnik dostupan na: <https://www.redensarten-index.de/> [12. 6. 2024].

se sa slikom *psa* povezuju negativne osobine – kao što su bjesnilo, zavist i kukavičluk te njegova potčinjenost čovjeku.

Za razliku od ove dvije IS, koje imaju svoje ekvivalente, druge dvije IS unutar kombinacije *sjesti i jesti kao čovjek* nemaju frazeološke ekvivalente u njemačkom jeziku. Frazeološku nultu ekvivalenciju (Koller, 2007, str. 605–606) za idiomsku skupinu *sjesti i jesti kao čovjek* prevoditeljica rješava tako što obje IS prenosi doslovno, odnosno kontekstualnim ekvivalentom “sich hinsetzen und wie ein Mensch essen”. Na taj način njemački čitalac može shvatiti ovaj spoj riječi kao autorsku metaforu (usp. Marojević, 1988, str. 30). Smatramo da, zadržavajući izvorne slike i autentičnost uz pomoć leksičke supstitucije i kalkiranja, prevoditeljica uspješno transponira suprotstavljeni konceptualni mehanizam *pas* vs. *čovjek*, odnosno *nepoželjno* vs. *poželjno* iz izvornika u prijevod.

U turskom je jeziku¹³ registriran veliki broj IS kojim se izražava globalno značenje *biti gladan* u različitim stilskim registrima,¹⁴ a prevoditeljica se u ovom slučaju opredijelila za IS istog globalnog značenja i bliskoznačnih konstituenata “kurt gibi acıkmak” (*ogladnjeti kao vuk/pas*) zadržavajući i modifikaciju širenjem osnovne slike “kurt gibi aç ve **sussuz** (olmak)”. Četvrti je primjer u formi “insan gibi oturup yemek yiyememişti” (*nije uspio sjesti i jesti kao čovjek*) doslovno prenesena modifikacija ustaljenicā *sjesti i jesti* (“oturup yemek yemek”) i poredbene strukture *kao čovjek* (u turskom “insan gibi, adam gibi” u značenju *gospodski, ljudski, kako priliči čovjeku, pošteno*; 1. pristojno, pametno, kako treba; 2. kako priliči ljudskom biću). Usp.:

(3) Çünkü bugün bir **kurt kadar aç ve sussuzdu**. Sabah bir lokma ekmek yiyemedim, bir yudum su içemedim Mirchond'un evinden ayrılmıştı, ondan sonraki iki-üç günlük kargaşada **bir ara ağzına bir lokma bir şey atabilmiş**, ama bir kere dahi **insan gibi oturup yemek yiyememişti**. (GGTKA, 62)

¹³ Svi primjeri IS na turskom provjereni su na: <https://sozluk.gov.tr/> i <https://otukensozluk.com/> [9. 7. 2024].

¹⁴ Npr. “karnı zil çalmak” (*zvoniti u stomaku / krčati kome crijeva od gladi*), “(ačlıktan) götü örümcek bağlamak” (vulg. *uhvatiti se kome paučina na guzici / od gladi*).

Najčešće korištenu strategiju modificiranja iz korpusa na bosanskom jeziku predstaviti ćemo još jednim primjerom jer nudi različita prevodilačka rješenja u njemačkom i turskom jeziku.

(4) Ona je doslovno prešla iz jedne kuće u drugu, iz jednog zatvorenog kruga u drugi, tako nije imala prilike uopće saznati da bi se mogla skloniti ovdje ili ondje, raditi ovo ili ono i time **zaraditi hljeb i krov nad glavom**. (DŽKŠ, 92)

I ovaj primjer kombinacije dvije IS – *zaraditi hljeb i imati krov nad glavom* – pokazuje da se osnovne egzistencijalne potrebe čovjeka upotrebljavaju kao sredstva izražavanja tjelesne orijentiranosti fraziona. Fiziološka potreba za jelom kroz prvu sliku služi kao primitiv razumijevanja samog života te je metonimija *hljeb* često korištena kao izraz sigurnosti u kriznim situacijama. Međutim, ovdje se *hljeb* ne koristi samo u značenju koje ima za tijelo – nego i za dušu. To se potvrđuje upravo kombinacijom s drugom IS. Potreba da se fizičko biće čovjeka štiti od vanjskog svijeta izražena je kroz svjetske kulture kao univerzalan motiv. Tako se i lokalizacija i autolokalizacija metonimijski percipiraju i kao izvori psihičke sigurnosti kroz imenicu *krov*, koja je u supralokativnom odnosu prema imenici *glava*. Slično kao i u temeljnoj slici prve IS, i ovdje se komponenta *krov* ne koristi isključivo kao simbol fizičke zaštićenosti, nego se njeno značenje dalje distribuira konotativno i kao *dom*, *porodica*, *bliskost*. Tako se ukupnošću svih leksičkih i konotativnih veza postiže objedinjenost čovjekove dualnosti. Na primjeru ove modificirane cjeline možemo također vidjeti da se Karahasan na planu jedne od IS poigrava sužavanjem njenog značenja budući da se prijelazni glagol *imati* gubi kao leksička čestica iz nje. Tako se uspijeva značajnije pozicionirati konotativna mreža glagola *zaraditi* koji izražava dinamičniji odnos prema vanjezičkom svijetu u odnosu na glagol posjedovanja. Međutim, u svjetlu specifičnosti Karahasanove frazeologije treba kazati da se u ovom primjeru bilježi kombinacija strategija modifikacije; drugim riječima, osim kombiniranja IS ovdje nalazimo i ono što Burger (1998, str. 152) naziva leksičkom supstitucijom.

Za razliku od prvotnog primjera prevoditeljica je prilikom prevođenja IS iz primjera (4) koristila strategiju kombiniranja dvije IS u njemačkom

jeziku i to “sein Brot verdienen” (*zaraditi svoj kruh*) i “ein Dach über dem Kopf haben” (*imati krov nad glavom*).

(5) Sie ist buchstäblich aus einem Haus ins andere übergewechselt, aus einem geschlossenen Kreis in einen anderen, so hat sie nicht die Gelegenheit gehabt, überhaupt zu erfahren, dass sie hier oder dort untrekommen, dieses oder jenes arbeiten und sich damit **ihr Brot und ein Dach über dem Kopf verdienen könnte**. (DTN, 115)

Pored sintaksičke, semantičke i stilske podudarnosti, u njemačkom je ekvivalentu također evidentirana dodatna modifikacija zamjene glagolske komponente (Burger, 1998, str. 152). U primjeru predikatske IS “ein Dach über dem Kopf haben”, glagol “haben” (*imati*) supstituiran je glagolom “verdienen” (*zaraditi*), čime je, strukturnom i semantičkom modifikacijom, uspješno transponirana konceptualna metonimija *hljeba* i *krova*.

Modifikacija *zaraditi hljeb i krov nad glavom* nije adekvatno prenesena u turski jezik, gdje se prevoditeljica opredjeljuje za deskripciju slobodnom svezom riječi (*moći zaraditi novac za pokrivalo za glavu i hljeb*), tako da ostajemo u nedoumici da li je uopće prepoznato značenje modificirane bosanske IS i njenog njemačkog ekvivalenta, osobito ako se ima u vidu da turski jezik registrira IS “ekmeğini kazanmak” (*zaraditi hljeb*; osigurati egzistenciju) kao i “başının üstünde çatısı olmak” (*imati krov nad glavom*) i da je IS *zaraditi hljeb* prenio turskim ekvivalentom “ekmeğini kazanmak”. Previđanjem ili desementizacijom IS promijenjena je stilska boja i emocionalni naboj sadržaja u jeziku cilju, pa čak i njegovo potpuno značenje.¹⁵

(6) Kelimenin tam anlamıyla bir evden öbürüne, bir kapalı çevreden öbürüne girmiş, başka bir yerde yaşabileceği, şu yada bu işte çalışıp, **başının üstünde bir örtü yada ekmek parasını kazanabileceğini** anlama fırsatı olmamıştı. (GGTKA, 94)

¹⁵ Moguće je da je prevoditeljica u ovom slučaju bila vođena stereotipom da je žena (ovdje *Fitna*) u islamskom kulturno-povijesnom krugu izdržavana, ovisna o muškarcu, pa je sasvim logično da ona nije ta koja zarađuje za krov nad glavom. Ovdje upotrijebljeno “zaraditi novac za pokrivalo za glavu i hljeb” prije označava konkretan čin (*zaraditi konkretan novac za hljeb i za pokrivalo za glavu*, negoli uopćeno *zaraditi minimum za opstanak / za hranu i skrovište*).

U povratnom bi prijevodu glasilo: “**zaraditi novac za pokrivalo za glavu ili hljeb**”.

4.2. *Strategija srastanja*

Druga najčešća strategija u bosanskom izvorniku je srastanje. U našem korpusu ova strategija je utvrđena u 38% modifikacija. Karahasanove IS nastale srastanjem pokazuju da se obično radi o integriraju IS i *govorećeg subjekta* koji adaptira IS unoseći u nju različite nijanse modalnog značenja, kao u primjeru:

(7) A drugo pitanje koje se nametnulo davno je izgovorio veliki vezir Nizamul-Mulk, koji se jednom začuđeno upitao kako je moguće da čovjek poput Tadžul-Mulka bude spletkar, kojem živ čovjek **ne može pohvatati konce** i koje će na kraju vjerovatno spletkariti i protiv samoga sebe. (DŽKŠ, 354)

Modalni glagoli jedan su od najčešćih načina izražavanja modalnosti, koja se može definirati kao kvalifikacija koju govorno lice izražava o svom iskazu (Piper i dr., 2005, str. 636). Drugim riječima, modalni i modalno upotrijebljeni glagoli nisu dio propozicionalnog sadržaja rečenice; oni rečenični sadržaj modificiraju u dimenzijama nužnosti, dopuštenosti, mogućnosti i sl. (Karabalić, 2011, str. 177). Tako se ovo “vanjsko” srastanje temeljne slike IS i ocjenitelja koji je koristi odnosi na tačno izrečenu procjenu stepena modalnosti radnje iskazane IS. To nužno znači korekciju temeljne slike IS tj. njenu modifikaciju.

Od ukupno jedanaest IS u bosanskom korpusu nastalih strategijom srastanja, prevoditeljica vrlo uspješno prevodi čak devet ekvivalentnim IS na njemački jezik uz upotrebu modalnog glagola ili perifrastičke konstrukcije. Upravo zbog te činjenice smatramo interesantnim sljedeći primjer u kojem se odlučuje za deskriptivni prijevod glagolom “durchblicken” sa značenjem “shvatiti, prepoznati”.

(8) Und die zweite Frage, die sich ihm aufdrängte, hatte vor langer Zeit der Großwesir Nizam al-Mulk ausgesprochen, als er sich wunderte dass ein Mann wie Tasch al-Mulk ein Intrigant sein konnte, bei dem kein lebendiger Mensch **durchblickte** und der am Ende wahrscheinlich auch gegen sich selbst intrigieren würde. (DTN, 450)

Ovdje se radi o polisemantičnom glagolu sa denotativnim značenjem “gledati kroz nešto” i konotativnim značenjem karakterističnim za razgovorni stil “shvatati, prepoznati”. Ovo potonje služi kao značenjsko-formalni ekvivalent izvorne IS. Prema našem mišljenju, pojava nultog, odnosno deskriptivnog prijevoda, nije nužno neophodna niti primjerenija ciljnom jeziku budući da u njemačkom jeziku postoji odgovarajući ekvivalent koji se stilski i semantički može adekvatno primijeniti: “den Durchblick haben” (*razumjeti, shvatiti*). No, prevoditeljica u ovom primjeru ispušta i modalni glagol, čime se gubi funkcija dodatnog modificiranja sadržaja iskaza. Sljedeći prijevod smatramo adekvatnijim: *bei dem kein lebendiger Mensch durchblicken konnte/den Durchblick haben*¹⁶ *konnte*.

Budući da se na ovom mjestu u njemačkom prijevodu, koji je poslužio kao izvornik za prijevod na turski jezik, izgubila IS *pohvatati konce* iz bosanskog izvora, ona se ne pojavljuje ni u turskom prijevodu:

(9) *Aklına takılan* ikinci soruyu uzun zaman önce Veziriazam Nizam-ül Mülk *dile getirmiştir*. Tacülmülk gibi birinin, hiç kimsenin tam olarak tanıyamadığı ve hatta sonunda kendine karşı bile *dolap çevirebilecek* bir entirkaçı olmasına şaşırıyordu veziriazam. (GGTKA, 353)

To je vidljivo i u povratnom prijevodu: “Drugo pitanje koje mu **se motalo po pameti je** davno prije **izgovorio** veliki vezir Nizamul-Mulk. Veliki vezir se čudio kako je neko poput Tadžul-Mulka, koga niko u potpunosti nije mogao poznavati, spletkar koji **će** na kraju **moći** sam sebi **mrsiti konce**.”

U turskom je jeziku modalna forma posibilitiva (-a/e-bilmek) kao i impossibilitiva (-a-e-memek) primjenjiva na sve leksičke jedinice glagolskog porijekla (glagoli, participi, proparticipi, gerundi), pa tako i na IS, čiji je jedan konstituent glagol, čime kvalifikacija koju govorni subjekt daje svom iskazu postaje njen neizostavni dio. Modificirana IS (*moći*) *pohvatati konce* prenesena je u turski jezik neekspresivnim globalnim značenjem poznavati, što spada u značenjsku skupinu *znati suštinu, shvatiti smisao, razumjeti* (Matešić, 1982, str. 255). Ovdje je posebno zanimljivo i to što prevoditeljica kao

¹⁶ Njemački jezik bilježi i IS “etwas durchblicken” sa značenjem *nagovijestiti*, što u ovom slučaju nije adekvatan ekvivalent.

ekvivalent glagola *spletkariti* bira nešto ekspresivniji posibilitiv fraznog glagola “**dolap čevirmek**” (varijanta “dolap döndürmek” – *mrsiti konce, spletkariti, kovati zavjere*).

4.3. Strategija bifurkacije

Ova se strategija koristi u 6% primjera u izvorniku. Takav je sljedeći primjer.

(10) Ako još misli da je život suprotno od smrti, a sigurno misli jer tako mišljenje **ide** uz njega **kao rogovi uz govedo**, možda će pomisliti da je uto-pljenikov život potekao iz vatre jer se okončao u vodi. (DŽKŠ, 15)

Imenicu *rogovi* u frazikonu nalazimo u *simili kao rogovi u vreći*, a glagol kretanja *ići* kombinira se sa strukturama *kao janje na klanje, kao muha bez glave, kao ovce, kao pčele na med, kao po vodi, kao guska* (Arsovski, Kovačević i Hrnjak, 2017), što nam pokazuje da se zoonimi dominantno koriste u ocjenjivačkim načina radnje kretanja. Pretpostavljamo da se značenjska cjelovitost kombinacije *ići kao* pojavila kao stabilna konstrukcija koju je ovdje Karahasan elaborirao zoonimskom metonimijom *rogovi*, što je zadržala izuzetno često korištenu sliku “neadekvatnosti” iskazanu IS *kao rogovi u vreći*. Dodatno, ta je slika kvalificirana i zoonimom *govedo* koji je u značenjskoj harmoniji s rogovima. Ovaj primjer bifurkacije signalizirao je da Karahasan po modelu koji prepoznaje u jezičko-kulturnoj matrici nastoji kreirati i autorske IS. Moguće da je struktura *ići (nešto uz nekog) / pasati kao budali šamar* bila motivirajući model ove IS. Zadržavajući leksičko-sintaksičku matricu vrlo čestih IS Karahasan priziva postojeće modele novim leksičkim česticama koje stupaju u čvrste spojeve. Radi ilustracije navodimo i primjer:

(11) Vjetar se **poigravao** brodom **kao dijete igračkom**, valovi su svojom visinom nadmašivali svaku planinu koju su ljudske oči vidjele i **bacali** brod **kao mačka klupko pređe ili orahovu ljusku** kojom se zaigrala, tako da su kapetan i kormilar u neko dobra odustali od pokušaja da upravljaju brodom i učine nešto za spas svoj i svojih putnika. (DŽKŠ, 373)¹⁷

¹⁷ U ovom primjeru prevodilačka strategija nam je privukla posebnu pažnju stoga što prevodilac po-redbenu sintagmu *poigravati se kao dijete igračkom* proširuje determinatorom konstituenta *igračka*

No, vratimo se našem primjeru IS *ići uz nešto kao rogovi uz govedo*, koja je u njemačkom prijevodu ispuštena. Usp.:

(12) Wenn er dann noch denkt, das Leben sei das Gegenteil des Todes, kommt er womöglich auf die Idee, das Leben des Ertrunkenen sei aus dem Feuer hervorgegangen, weil es im Wasse endete. (DTN, 19)

U navedenom prijevodu nije samo izostavljena IS, nego i cijela parenteza “a sigurno misli jer tako mišljenje **ide** uz njega **kao rogovi uz govedo**”, koja također sadrži i sredstvo za izražavanje stepena modalnosti radnje iskazane IS. Izostavljanje izvorne IS u prijevodu naziva se nultim prijevodom. Polazimo od toga da je uzrok njenog odabira loša ili nerazumljiva semantizacija ove IS i/ili neadekvatna procjena da u ciljnom jeziku ne postoji ekvivalent niti mogućnost prijenosa primjerenim, dovoljno prozirnim doslovnim prijenosom ili parafrazom. Budući da se ne radi samo o ispuštanju IS, nego i kvalifikacije koju govorno lice izražava o referentu svog iskaza, smatramo da je prevoditeljica znatno osiromašila ne samo ekspresivnost i slikovitost već i modalnost cjelokupnog iskaza. Za prijevod ove najvjerojatnije autorske IS moguće je upotrijebiti jednu od sljedeće dvije strategije: 1. doslovni leksički prijenos sa funkcijom autorske metafore: “und er denkt es sicherlich, denn dieser Gedanke passt zu ihm **wie Hörner zu einem Rind**”, ili 2. njemačku verbalnu IS sa somatskim komponentama *pesnica* i *oko* koja izražava slaganje: “und er denkt es sicherlich, denn dieser Gedanke **passt** zu ihm **wie die Faust aufs Auge**”.

Kao i u njemačkom, i u turskom jeziku je u potpunosti ispuštena konstrukcija *kao rogovi uz govedo*, a samim tim i procjena govornika.

(13) Bir de hayatın ölümün zıddı olduğunu düşündüğünde, boğulan kişinin hayatı suda sona erdiği için, hayatın kaynağının ateş olduğu düşüncesine varır. (GGTKA, 20)

(“oyuncak”) precizirajući da se radi o *zvečki* (“oyuncak çingirak”). Naime, moguće da je modifikacija sačinjena po modelu bosanske razgovorne IS *baciti/rasturiti kao beba zvečku*. Druga autorska sličnoznačna IS sačinjena po istom modelu *bacati kao mačka klupko pređe ili orahovu ljusku* u turski jezik je prenesena istim leksičkim i sintaksičkim sredstvima.

Mi bismo se opredijelile za ovakav prijevod: “**hırsıza kendir yakışır gibi yakışıyor**”. Kako vidimo, ispuštanjem procjene iz izvornika – “a sigurno misli jer takvo mišljenje ide uz **njega kao rogovi uz govedo**” – značenje iskaza u turskom prijevodu je u potpunosti promijenjeno. Turski semantički ekvivalent Karahasanove IS *ıcı kao rogovi uz govedo* mogao bi se izreći strukturom “**hırsıza kendir yakışır gibi yakış**” (doslovno: *pristajati kao lopovu uže*) koja se upotrebljava u značenju *dobro pristajati, biti očekivano* (o negativnom svojstvu ili postupku objekta govorenja), a uključuje izvjesnu dozu ironije govornog subjekta u negativnoj kvalifikaciji objekta govorenja. Frazeološki potencijal zoonima *govedo* (“siğır”) pokazuje da se ona koristi u značenju *osoba koja neprijatelja napada psovka i prijetnjama umjesto da se bori po pravilima ratovanja*.¹⁸

4.4. Strategija premještanja

Premještanje se javlja u 3% primjera u izvorniku. Takav je primjer:

(14) Rade razne stvari, ako su normalni ljudi, ali uglavnom **rade**, ako su stvarno normalni, meni **o glavi**, toliko sam morao uvidjeti jer znam gledati. (DŽKŠ, 93)

Glagol *raditi* i imenica *glava* bogato su iskorišteni u bosanskom frazikonu. Ta čestotnost omogućava im da komponente IS, iako razdvojene, ostaju u tijesnoj i značenjski neprekinutoj vezi. Diskontaktnost nije uobičajena osobina IS, ali se ipak javlja, naročito u razgovornom stilu. Da bi takvo što bilo moguće, IS mora imati jake leksičke pozicije popunjene leksemama s bogatom frazeološkom upotrebom, što je slučaj s navedenom IS.

U njemačkom prijevodu IS *raditi o glavi* ekvilirana je IS “jemandem nach dem Leben trachten”. Bosanska IS ima dva značenja: (1) poduzimati radnje koje bi mogle dovesti do čije smrti, planirati čiju smrt, organizirati ili nastojati da tko bude ubijen, te preneseno značenje (2) raditi na tome da se uništi čija egzistencija, karijera, da mu se uništi društveni, službeni, politički itd. položaj.¹⁹ Na osnovu konteksta upotrebe u izvorniku, prevoditeljica se

¹⁸ Usp. “siğır seğırdişlü” – osoba koja juriša kao govedo (obada se).

¹⁹ Dostupno na: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFdhXBE%3D [16. 7. 2024].

odlučila za upotrebu semantičkog ekvivalenta sa značenjem: *željeti ubiti nekoga, pokušati ubiti nekoga*.

(15) Sie tun verschiedene Dinge, wenn sie normale Menschen sind, aber meist, wenn sie wirklich normal sind, **trachten sie mir nach dem Leben**, so viel habe ich einsehen müssen, weil ich hinsehen kann. (DTN, 116)

U prijevodu ovog primjera dolazi i do promjene u samoj sintaksičkoj strukturi rečenice. U njemačkom prijevodu zavisna kondicionalna rečenica je također umetnuta, no sintaksička struktura IS prilagođena je ciljnom jeziku te iz stilističkih razloga ostaje intaktna. Izvorna IS i ekvivalent razlikuju se i na funkcionalnostilističkom planu budući da glagol “trachten” (*pokušavati nešto, truditi se*) pripada višoj stilskoj razini.²⁰

U turskom prijevodu izvorna diskontaktnost sastavnica IS nije zadržana (premda je moguća), a izbor je pao na stilski nemarkirani frazni glagol (-in) “canına kastetmek” (*spremati se / kaniti oduzeti život*), koji zatičemo i u pravnom registru, premda u značenju raditi o glavi turski registruje više IS poput ekspresivnog “başına çörap örmek”.²¹ Usp.:

(16) Normal insanlarsa bunlar, çok şeyler yaparlar, ama çoğu zaman, şayet gerçekten normalseler, **canıma kastederler**, görebildiğim için bu kadarını kavradım. (GGTKA, 95)

4.5. Strategija umetanja

Ova se strategija također javlja u 3% primjera. Riječ je o modifikaciji u sljedećem primjeru:

(17) Omar je napravio kratku stanku, da predahne i osvježi usta rashlađenom vodom, sasvim dovoljno da se mladić s njegove desne strane, sin

²⁰ Interesantno je i to da u njemačkom jeziku postoji veliki broj somatizama s komponentom *glava* (“Kopf”). Ukupno 188 IS registrirano je u *online* rječniku. Prijevod bosanske IS moguć je IS sa komponentama *glava* i *kragina*: “jemanden um Kopf und Kragen bringen” sa značenjem *uništiti nekoga, nekome jako naškoditi*.

²¹ Primjere diskontaktnosti kad je isti dekomponirani glagol u pitanju zatičemo u praksi u turskom jeziku u formulacijama tipa “canına, malına, kişilik haklarına kastetmek” (*namjeravati nauditi nečijem životu, imovini ili povrijediti osobna prava*).

starješine velikog nomadskog plemena Bahtijara, koji već više od godinu mjerka i planira početi neki veliki posao ovdje u Isfahanu, umiješa u razgovor zabrinutim pitanjem šta Omar ima zamjeriti Hasanu bin Ra'su pa ga javno **naziva slijepim piletom**. (DŽKŠ, 14–15)

Ona je u pronađenom primjeru specifična po tome što se umeće dodatni konotativni potencijal jedne od leksičkih komponenata. Čini se da bi ovdje mogla biti riječ o ispunjenoj mogućnosti koju pruža hiperonim *kokoš/kokoška* i njemu odgovarajuća IS²² *kokošije sljepilo*, ali primat treba dati paremiji *I ćorava kokoš/koka neko zrno ubode* u kojoj su leksičke dominante *ćorava* i *kokoš* nosioci nukleusa slikovitosti te stoga prirodno posjeduju potencijal da se sintagmatiziraju (Hodžić-Čavkić, 2023). Ovdje se najvjerojatnije radi o više strategija u čijoj je osnova navedena paremija: 1. simplifikacija/redukcija na nosioce nukleusa paremije sa značenjem *loš/glup/nesposoban/neuspješan*, a potom strategije umetanja radi izricanja dodatnog konotativnog potencijala (*nezrelost* i *nedostatak razuma*). Umetnuta je slika dodatne ocjene da se čak ne radi ni o odrasloj živini, nego o tek mladunčetu, koje je biološki uvjetovano da nije u mogućnosti razumno i zrelo suditi o vanjskom svijetu. Konceptualni model NE ZNATI JE NE VIDJETI ovdje se kontrapunktira kao vrsta deskriptivne komplementarne antonimije u odnosu na govoreći subjekt (ovdje *Omar*).

Za razliku od autorske IS iz primjera 10, prevoditeljica ovu autorsku IS u njemački jezik prenosi zoonimom *kokoš* ("Huhn") odnosno leksikaliziranim imeničkom strukturom "ein blindes Huhn". Usp.:

(18) Omar hielt kurz inne, um Atem zu holen und seinen Mund mit dem gekühlten Wasser zu erfrischen, genug, dass sich der junge Mann auf seiner rechten Seite, Sohn des Führers des großen Nomadenstammes der Bahtiyaren, der schon seit einem guten Jahr hier in Isfahan ein wichtiges Geschäft vorhatte und plante, mit der besorgten Frage in das Gespräch einmischte, war Omar denn Hasan bin Ras so verüble, dass er ihn in aller Öffentlichkeit **ein blindes Huhn** nannte. (DTN, 18)

²² Ova je IS odličan primjer za kontekstualno razumijevanje značenjskog potencijala čvrstih leksičkih veza. Naime, ova struktura u ovisnosti o kontekstu može biti i terminološka sintagma.

Kao najbliži značenjski ekvivalent izvorne IS, prevoditeljica koristi nukleus paremije “Auch ein blindes Huhn findet mal ein Korn/Ein blindes Huhn findet auch mal ein Korn”²³ sa značenjem *I glup/nesposoban/neuspješan ponekad uspije*. Time u njemački prijevod nije transponiran dodatni konotativni potencijal nezrele i nerazumne osobe.

U turskom prijevodu, kako se temeljio na njemačkom, nije prenesena intenzivirana slika degradacije, tako da prijevod glasi “kör tavuğa benzetecek kadar” (*koliko da ga poredi sa slijepom kokoškom*). Napomenimo da u turskoj leksikografskoj i frazeološkoj građi nismo pronašli ni IS sa sastavnicama “tavuk” (*kokoš*) i “kör” (*slijep*); turski ekvivalent sintagme *kokošije slijepilo* glasi “tavuk karası” ili “gece körlüğü” (*noćno slijepilo*).

(19) Ömer soluklamak ve ağzını soğuk suyla serinlemek için kısaa bir süreliğine susmuştı ki, sağında oturan, İsfahan'da önemli işler yapmayı planlayan, büyük göçebe kabilesi Bahtiyarların liderinin oğlu olan delikanlı endişeyle, Ömer'in Hasan ibn Ra's ile onu herkesin önünde ‘kör tavuğa’ benzetecek kadar ne yapıp veremediği olduğunu sorarak konuşmaya dahil oldu. (GGTKA, 20)

4.6. Simplifikacija

Analiza je pokazala i nove strategije modifikacija IS u 5% primjera, a jedna od njih je *simplifikacija* – koju Zykova ne prepoznaje. Kod simplifikacije se radi o strategiji svođenja strukture na nukleus IS, kao u primjeru:

(20) Ni čovjeka ni djeteta, **ni kučeta ni mačeta**, ni bola dovoljno da me prekinе – kukala je Fitna monotono, doslovno mehanički, neljudskim glasom koji je prodirao u mozak. (DŽKŠ, 46)

Frazeološka literatura navedenu strukturu registrira kroz korelaciju s glagolom *nemati*. Karahasan je pojednostavljuje imajući na umu jaku poziciju leksičkih čestica zbog kojih se značenjska cjelovitost ne narušava, ali se pritom dodatno iskazuje značenje nepoželjne osamljenosti.

²³ Dostupno na: <https://www.redensarten-index.de> [13. 6. 2024].

Ova kulturnospecifična IS nema frazeološki ekvivalent u njemačkom jeziku. Prevoditeljica koristi leksički prijevod imeničkih komponenti *kuče i mače* sa njihovim pojedinačnim denotativnim značenjima.

(21) “Kein Mann, kein Kind, **kein Hündchen**, **kein Kätzchen**, nicht einmal Schmerz genug ist da, um mich zu töten”, klagte Fitna monoton, mechanisch, mit einer unmenschlichen Stimme, die sich ins Hirn bohrte. (DTN, 58)

Budući da se u njemačkom jeziku za *kuče* (*štene*) koristi leksema “Welpen”, smatramo da je odabirom deminutiva “Hündchen” (*mali pas*) ova naporedna sintagma kreirana prema modelu frazeološkog para²⁴ čije su komponente podudarne na morfološkoj, tvorbenoj i asocijativnoj razini. Stoga, prema našem sudu, ovakva naporedna sintagma u navedenom kontekstu može donekle izazvati odgovarajuće asocijacije napuštenosti i usamljenosti i kod njemačkog čitaoca.

U turskom je prijevodu simplificirana forma IS (nemati) *ni kučeta ni mačeta* kao i njen modificirani reduplikat (u funkciji intenziviranja globalnog značenja “nemati nigdje nikoga”) “ni čovjeka ni djeteta” prevedena kao slobodna sveza riječi, a njen frazeološki potencijal nije prepoznat (moguće ga je izraziti IS *kimi kimsesi olmamak*):

(22) Fitna beyinleri delen ruhsuz, neredeyse mekanik, insan sesine benzemeyen bir sesle: “Ne koca kaldı, ne çocuk, *ne kedi*, *ne köpek*, beni öldürecek acı bile yok.”

4.7. Strategija topikalizacije

U bosanskom korpusu evidentirana je još jedna strategija koju ne nalazimo kod Zykove. Radi se strategiji *topikalizacije* (Langlotz, 2006, str. 29) koja podrazumijeva aktualiziranje tematske uloge pacijensa koja je obično izražena otvorenim leksičkim elementom (ovdje *njih/ih*). Ona se prebacuje kao prvi član IS te mu se tako daje jaka pozicija i u diskursu unutar kojeg se javlja.

(23) Prvo, time im se reklo da se za njih zna i da ih se **drži na oku**, drugo, tom drekom se gradu i narodu pokazuje kako vlast ne spava, nego radi svoj

²⁴ Usp. Fleischer (1982).

posao, a time se osim toga, kao treće, ohrabrilo i uspavalo one koje treba ozbiljno ispitati, uljuljkalo ih se u lažnu sigurnost i tako zavaralo. (DŽKŠ, 70)

Upotrebom ove strategije nastoji se naglasiti značenjski fokus ove cjelovite strukture, što je motivirano činjenicom da je otvoreni leksički element IS često defokusiran svojom leksičkom otvorenosti te se u njega ovom strategijom umeće za diskurs naročita važnost. Tako se nedvosmisleno pozicijom u tekstu osigurava vidljivost i isturenost leksički otvorenog člana.

U njemačkom prijevodu prevoditeljica koristi potpuni ekvivalent “jdn im Auge behalten”:

(24) Dadurch gibt man ihnen erstens zu verstehen, dass man von ihnen weiß und sie **im Auge behält**, zweitens zeigt man durch dieses Geschrei der Stadt und dem Volk, dass die Obrigkeit nicht schläft, sondern ihre Arbeit macht, außerdem ermutigt und schläfert man dadurch drittens diejenigen ein, die man ernsthaft überprüfen muss, wiegt sie in falscher Sicherheit und täuscht sie so. (DTN, 88)

Topikalizacija je ostvarena i u njemačkom prijevodu. Gramatički model *se-glagol + imenica* u akuzativu prevoditeljica prenosi korištenjem generičkog subjekta u obliku neodređene zamjenice “man” kao gramatičku alternativu pasivizaciji.

Kada je riječ o turskoj IS *gözü üstünde olmak* u značenju *držati (koga) na oku*, i subjekat i objekat ovog imenskog fraznog glagola izraženi su posesivnim sufiksima, tako da je na 1. konstituentu “göz” posesivni sufiks koji upućuje na vršioca radnje – *vlasnika oka*, dok je na postpoziciji “üst” (*na*) posesivni sufiks koji upućuje na objekat (*koga*), odnosno u konkretnom primjeru sintagma *da ih se drži na oku* prevedena je u formi “gözümüzün üstlerinde olduĝunu” (da su naše oči na njima* > da ih držimo na oku). Upravo zbog toga strategija topikalizacije nije primjenjiva na primjeru ove IS (*držati koga na oku*):

(25) Böylece birincisi, onlara kendilerinin farkında olduĝumuzu, **gözümüzün üstlerinde olduĝunu**, ikincisi bu baĝırış çağırışla şehre ve halka devletin uyumadığını, görevinin başında olduĝunu gösteririz. (GGTKA, 73)

4.8. Miješanje modifikacijskih strategija

U Karahasanovom jeziku nalazimo miješanje ovdje spomenutih strategija modifikacije. Tako nalazimo bifurkaciju sa strategijom kombiniranja u izvorniku u sljedećoj rečenici:

(26) Ona ima pameti i obraza koliko neka omanja ptica, to ti ja kažem – odbrusio je sultan. (DŽKŠ, 408)

Idiomsku skupinu *imati pileći (kokošiji, ptičiji, svračiji) mozak* bilježe svi frazeološki rječnici, što nam daje uvid u stabilnu mrežu ornitonima u bosanskom jeziku. Ona je ovdje modificirana najprije supstitucijom leksičke čestice *mozak* česticom *pamet*, što se može nazvati poopćenjem, a zatim je njen kongruentni atribut *pileći* dodatno elaboriran strukturom *koliko neka omanja ptica* kako bi se izrazio zaseban potencijal slikovitosti hiperonima *ptica* s namjerom da se iskaže opće svojstvo subjekta kojem se pripisuje ova slika. Tako se nastoji objektivizirati negativno značenje nove strukture, tj. pravo govornika da iznese ovako ekspresivno-emosivnu ocjenu. Nadalje, IS *imati obraza*, koja se koristi u značenju *osmjeliti se, ohrabriti se*, pridodaje se već modificiranoj slici IS tako kreirajući kombinaciju bifurkacije i strategije kombiniranja. S obzirom na poziciju i značaj *obraza* u bosanskohercegovačkoj kulturi,²⁵ treba kazati da se navedena leksema koristi s posebno razvijenim sociokulturnim potencijalom te se konačna struktura koristi kao kolektivna ocjena nečije *nepodobnosti*.

Prilikom prijevoda ove IS prevoditeljica koristi kombinaciju doslovnog i leksičkog prijevoda.

(27) “Sie hat so viel Verstand und Ehre wie ein ziemlich kleiner Vogel, das sage ich dir”, antwortete der Sultan barsch. (DTN, 51)

Za prijevod imenica *pamet* i *obraz* prevoditeljica koristi “Verstand” (*pamet/razum*) i “Ehre” (čast) sa njihovim denotativnim značenjima. Ovi prijevodni supstituti se po semantičkom opsegu podudaraju s izvornim jedinicama, a kao sastavnice brojnih njemačkih frazeoloških izraza sadrže i

²⁵ Usp. *ode obraz kome, okaljati (ocrniti, umrljati) obraz kome, čemu, ostati bez obraza, osvjetliti (osvjetliti) obraz, otići bez obraza, otići sa obrazom, spasiti obraz, obraz pod guzicu (vulg.)* itd.

svojevrsni asocijativni potencijal za njemačkog čitaoca. Na strukturalnom nivou njemački prijevod ima i dodatnu komponentu, prilog “so” (*toliko*), koji ima ulogu korelata prije upotrebe poredbenih partikula “wie” (*kao*) i “als” (*nego*). Drugi dio ove IS preveden je kao autorska metafora upotrebom doslovnog prijevoda uz dodatak priloga “ziemlich” (*prilično, veoma, dosta*) za izražavanje modalnosti odnosno intenziteta nečega. Na ovaj se način pojačavaju asocijativne implikacije koju govorno lice izražava o svom iskazu.

U turskom jeziku registrujemo IS “kuş kadar akı (ol/ma/mak)” (*imati pameti kao ptica / nemati pameti ni kao ptica*), za koji se opredijelila i naša prevoditeljica, kao i njegovu istoznačnicu s leksičkim centrom “beyin” (*mozak*) (“kuş beyinli olmak” / *biti ptičijeg mozga*²⁶ dok je IS *imati obraza* prevedena deskriptivnim “şeref duygusu olmak” (*imati /osjećaj/ časti*), premda turski jezik registrira istoznačnicu sa sastavnicama *imati/nemati* i *obraz* (*yüzü ol/ma/mak*); međutim, u turskom prijevodu ne uočavamo tragove kombiniranja strategija modifikacije kakvi su prisutni u izvorniku. Usp.:

(28) Sultan aksi bir sesle, ‘Onun *aklı ve şeref duygusu kuş kadardır*’ diye cevap verdi (GGTKA, 407)

5. KA ZAKLJUČKU

U ovom je radu bilo riječi o modifikacijama IS na osnovu Zykove (2019) lingvokulturološke klasifikacije te to predstavlja njegov metodološki okvir. Korpus su činili roman *Što pepeo priča* Dževada Karahasana i njegovi njemački i turski prijevodi.

Izvornik otkriva nekoliko specifičnosti Karahasanove frazeologije. Radi se, naime, o činjenici da se u njemu nalazi mnogo pretendencata na frazeografsko bilježenje (npr. (**moći ukloniti sa sunca** (DŽKŠ, 234)). To je blisko sljedećoj partikularnosti njegove frazeologije. Riječ je o mnoštvu

²⁶ Smatramo da je i ovaj primjer bosanskim govornicima razumljiv premda nije registriran u frazeografskim izvorima.

autorskih IS koje Karahasan tvori po čestim sintaksičkim modelima iz fraziona bosanskog jezika (npr. **poigravati se nečim kao dijete igračkom, bacali nešto kao mačka klupko pređe** (DŽKŠ, 373)) koje nerijetko također zasićuje nizanjem bliskih slika izraženih IS (**bacali nešto kao mačka klupko pređe ili orahovu ljusku** (DŽKŠ, 373)). U srcu takvih postupaka sadržana je tautološka slika svijeta, tj. “sud bez kraja” kojim Karahasan posredno artikulira odnos prema jeziku kao vezi između čovjeka i svijeta, što može biti inspirirano orijentalnoislamskim naslijeđem.

Izvornik obiluje primjerima modifikacija svim strategijama (kombiniranje: **sjesti i jesti kao čovjek** (DŽKŠ, 59); srastanje: **(ne) moći pohvatati konce** (DŽKŠ, 354); bifurkacije: **ide kao rogovu uz govedo** (DŽKŠ, 15); premještanja: **rade (...) o glavi** (DŽKŠ, 93); umetanje: **slijepo pile** (DŽKŠ, 14–15), ali pokazuje i dvije zasebne strategije. Karahasan koristi i *simplifikaciju* (**ni kućeta ni maćeta** (DŽKŠ, 46)) i *topikalizaciju* (npr. **ih se drži na oku** (DŽKŠ, 70)). Još jedna posebnost Karahasanove frazeologije leži u tome što se vrlo često služi miješanjem strategija modifikacije (npr. **imati pameti i obraza koliko neka omanja ptica** (DŽKŠ, 408)). Time se naše prvo istraživačko pitanje o vrsti strategija koje Karahasan primjenjuje jasno pokazuje kao plodno tlo za analizu.

Drugo istraživačko pitanje je bilo kako Karahasanove prevoditeljice dekodiraju modifikacije IS. Postupak mikroprevođenja kulturā postaje posebno zanimljiv kada se prevodioci susretnu s Karahasanovim modifikacijama, kojih je trećina od ukupnih upotreba IS u izvorniku; to je osobito otežano ukoliko je IS reduplicirana, ukoliko je nema u frazeografskoj građi ili se radi o autorskim ili kulturnospecifičnim IS. Također, ovdje je posebno važna činjenica to što prevodilac s njemačkog jezika, koji je ovdje posrednik, duboko – u nekim slučajevima *autorski* – utječe na turski prijevod.

U radu smo nadalje istražili izazove prilikom prevođenja pojedinačnih modifikacija te kreativna rješenja prevoditeljica (usp. **Hunger haben wie ein Wolf** (DTN, 73); **kein Hündchen, kein Kätzchen** (DTN, 58); **kurt kadar aç ve sussuzdu** (GGTKA, 62); **başının üstünde bir örtü yada ekmek parasını kazanabileceğini anlama fırsatı olmamıştı** (GGTKA, 94))

i sl.) na osnovu kojih zaključujemo da se radi o u literaturi utemeljenim i prepoznatim strategijama prevođenja. Korpus pokazuje da prevoditeljice najčešće pronalaze ekvivalente s istim ili sličnim sastavnicama na osnovu leksičkih čestica ovih struktura bez obzira na status modificiranosti IS – što je pouzdan dokaz da denotativna značenja jesu najstabilniji element prenošenja slikovitosti. Analiza je pokazala da se IS zaista izriče autentična slika svijeta zasnovana na posebnostima kulture.

Rad na kontrastiranju jezika neminovno polučuje mnoštvo smjernica za dalja istraživanja. Smatramo da se, npr., semantičkom polju SMRT u Karahasanovoj frazeologiji može posvetiti posebna studija koja bi mogla odgovoriti na mnoga pitanja o kulturnospecifičnim IS. Također, bilo bi višestruko izazovno strukturalno-značenjski opisati jasniju razliku između autorskih IS i leksičke metafore izražene sintagmama te proučiti modele sintagmatizacije bosanskih paremija u Karahasanovoj frazeologiji.

KORPUS

- GGTKA – Karahasan, C. 2019. *Gece Göğünün Tesellisi. Küllerin Anlattığı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- DŽKŠ – Karahasan, Dž. 2015. *Što pepeo priča*. Sarajevo: Stav, Simurg Media.
- DTN – Karahasan, Dž. 2018. *Der Trost des Nachthimmels*. Berlin: Suhrkamp Verlag.

LITERATURA

- Albrecht, J. (2005). *Übersetzung und Linguistik*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Baker, M. 1992. *In Other Words: A coursebook on translation*. London i New York: Routledge.
- Barčot, B. 2017. *Lingvokulturologija i zoonimska frazeologija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Barčot, B., Hrnjak, A., Milković, L. 2023. *Arijadnina nit*. Zagreb: Ljevak.
- Burger, H. 1998. *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Catford, J. 1965. *A linguistic theory of translation: an essay in applied linguistics*. London: Oxford University Press.
- Dizdar, E., Mulović, A. 2024. *Adverbijali mjesta, vremena i načina u arapskom jeziku*. Sarajevo: Centar za napredne studije.
- Dobrovol'skij, D. 1999. "On the Cross-Linguistic Equivalence of Idioms". U: Christopher Beedham, Ch. (ur.), "Langue" and "parole" in *Synchronic and Diachronic Perspective: Selected Proceedings of the XXXIst Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea*, Amsterdam: Pergamon, str. 203–219.
- Dobrovol'skij, D., Piirainen E. 1997. *Symbole in Sprache und Kultur: Studien zur Phraseologie aus kultursemiotischer Perspektive*. Bochum: Brockmeyer.
- Fleischer, W. 1982. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Niemeyer.
- Földes, C. 2019. "Sprache – Interaktion – Kultur: Ein Beitrag zur Problemdekonstruktion anhand des Paradigmas Linguokulturologie". U: Reeg, U., Simon, U. (ur.), *Facetten der Mehrsprachigkeit aus theoretischer und unterrichtspraktischer Sicht*. Münster, New York: Waxmann, str. 85–115.

- Hallsteinsdo'ttir, E., Farø, K. 2010. "Interlinguale Phraseologie: Theorie, Praxis und Perspektiven". *Yearbook of Phraseology*, 1(1), str. 125–159.
- Hodžić, V. 2022. *Mevlud*. Novi Pazar: Muzej "Ras".
- Hodžić-Čavkić, A., 2021. "Sastav i upotreba idiomskih skupina u savremenom bosanskom jeziku". Doktorska disertacija. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Hodžić-Čavkić, A., 2023. "Sintagmatizacija kao sredstvo veze između paremiologije i frazeologije". *Radovi*, br. 26, str. 33–53.
- Koller, W. 2007. "Probleme der Übersetzung von Phraseologismen". U: Burger, H. i dr. (ur.): *Phraseologie/Phraseology*, Berlin – New York: de Gruyter, str. 605–613.
- Langlotz, A. 2006. *Idiomatic creativity: A Cognitive Linguistic Model of Idiom Representations and Idiom-Variation in English*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Mahmutović, A. 2012. *Kao frazeološki rječnik*. Sarajevo – Zagreb: Dobra knjiga – Synopsis.
- Marojević, R. 1988. *Lingvistika i poetika prevođenja*. Beograd: Naučna knjiga.
- Matešić, J. 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mušović, A. 2018. *Sandžački frazeološki rječnik*. Novi Pazar: Narodna biblioteka "Dositej Obradović".
- Nida, Eugene A. 1964. *Toward a Science of Translating*. Leiden: EJ Brill.
- Piper, P. i dr. 2005. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica srpska.
- Šiljak-Jesenković, A. 2020. *Nad turskim i bosanskim frazionom. Semantički, sintaktički, lingvostilistički i sociolingvistički aspekt*, II izdanje. Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu.
- Tabakowska, E. 1993. *Cognitive Linguistics and Poetics of Translation*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Tanović, I. 2000. *Frazeologija bosanskog jezika*. Zenica: Dom štampe.
- Vinay, J. P., Darbelnet, J. 1958. *Stylistique Comparée du Français et de l'Anglais: Méthode de Traduction*. Paris: Didier.
- Zykova, I. 2019. *Konceptosfera kulture i frazeologija. Teorija i metode lingvokulturološkog proučavanja*. Barčot, B. (prev.). Zagreb: Srednja Europa.

E-IZVORI

Clarin.Si. Dostupno na: <https://www.clarin.si> [3. 7. 2024].

Hrvatski jezični portal. Dostupno na: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFdhXBE%3D [16. 7. 2024].

Otürken Türkce Sözlük. Dostupno na: <https://otukensozluk.com/> [9. 7. 2024].

Redensarten-Index. Dostupno na: <https://www.redensarten-index.de> [12. 6. 2024].

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Dostupno na <https://sozluk.gov.tr/> [9. 7. 2024].

MODIFICATIONS OF IDIOMS IN THE NOVEL ŠTO PEPEO PRIČA BY DŽEVAD KARAHASAN AND ITS TRANSLATIONS INTO GERMAN AND TURKISH LANGUAGE

Abstract

Translation represents an essential immersion in the entirety of at least two cultures, making it a complex task for contrastive studies from different perspectives. Considering the various contemporary shifts in the structures of fixed expressions, it is important to recognize that phraseological competence and the translator's skills must be further refined, opening up new principles for adaptation. Moreover, it is not uncommon for translations themselves to undergo further translation, and such instances of intercultural transposition present additional challenges for phraseological contrastive studies. A pertinent example is the literary oeuvre of the Bosnian writer Dževad Karahasan, specifically the translation of his novel *Što pepeo priča*, which was translated from Bosnian into German and then from German into Turkish. The challenges of translating the numerous idiomatic modifications in the source language offer fertile ground for exploring translation strategies. This paper examines the modifications in the original text and their adaptations in translations, as these modifications frequently appear in idioms. The categorization of modifications proposed by Zykova (2019) serves as a framework for our analysis.

Our aim is to demonstrate that Karahasan preserves an authentic Bosnian perception of the non-linguistic world. Particular emphasis is placed on Karahasan's frequent use of idioms to express the so-called "open-ended judgment" by combining them. In this way, he effectively conveys the idea that meaning, in its entirety, is difficult to fully articulate, which is

an evident reflection of his philosophical understanding of language as articulated in his essays.

Key words: *equivalence, idioms, modifications, translation strategies*